

Sylwiusz Mikucki
24 I 1898–23 VII 1983

Był reprezentantem tradycyjnie pojętych nauk pomocniczych historii: tak je traktował w swoich wykładach uniwersyteckich, tak też je rozumiał w pracy badawczej. Nie oznacza to, że w ich obrębie nie dostrzegał problemów nowych. Wręcz przeciwnie, każda jego praca albo tę tradycyjną problematykę poszerzała o nowe istotne aspekty, albo też ją pogłębiała tam, gdzie na postawione pytania dysponowano już niejedną odpowiedzią. Pośród innych badaczy, zajmujących się tą dziedziną wiedzy, był jej bodaj najbardziej wierny. Nie stanowiła ona bowiem dlań instrumentu do badań par excellence historycznych, ale przedstawiała się jako cel sam w sobie. Także wyniki, które w uprawianych przez siebie dyscyplinach pomocniczych historii osiągał, nie ograniczały się do roli instrumentalnej, lecz miały często samoistny walor poznawczy. Wzbogacały więc nie tylko warsztat, ale w istotnych elementach także wiedzę o przeszłości.

Urodził się (i zmarł) w Krakowie. Klasyczne gimnazjum ukończył w 1916 r. w Bochni. Swoją formację intelektualną zawdzięczał — jak się wydaje — głównie studiom prawni-

czym, które odbył na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1916–1926. Natomiast jego osobowość naukową ukształtowały odbyte równolegle w latach 1923–1926 studia w zakresie historii na Wydziale Filozoficznym. Widoczny jest tutaj szczególnie wpływ jego mistrza uniwersyteckiego, Władysława Semkowicza, tak w zakresie zainteresowań naukowych, jak też metod badawczych.

W gorącym 1920 r. odbył Sylwiusz Mikucki służbę wojskową, z której powrócił w stopniu kaprała artylerii. W 1925 r., jeszcze przed formalnym zamknięciem studiów, podjął pracę nauczyciela w Państwowym Gimnazjum w Tarnowskich Górach. Czynny był w nim przez trzy lata, ale mimo znacznej odległości od Krakowa, z Uniwersytetem się nie rozstał. Nie tylko dopełnił warunków zakończenia studiów dyplomem, lecz w 1928 r. doktoryzował się. Od tej daty przez całe życie związany już był z Krakowem. Otrzymał bowiem właśnie stanowisko dyrektora kancelarii Polskiej Akademii Umiejętności, na którym pozostawał do czasu wstrzymania działalności tej zasłużonej instytucji w 1952 r., tj. przez lat 20, odliczając przerwę wojenną. W 1936 r. habilitował się w zakresie nauk pomocniczych historii. Jako prywatny docent UJ znalazł się w tragicznym dniu 6 listopada 1939 r. wśród profesorów uwięzionych podstępnie na Uniwersytecie przez władze hitlerowskie. Dzielać los kolegów, powędrował do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen-Oranienburgu, z którego powrócił w lutym 1940 r. Podjął zrazu pracę w Krakowskim Komitecie Pomocy, a z kolei jako „siła biurowa” w Banku Emisyjnym. W 1946 r. został docentem etatowym UJ, jeszcze w tym samym roku profesorem tytularnym, w 1948 r. profesorem nadzwyczajnym, a w 1957 r. profesorem zwyczajnym. Wraz z przejściem na emeryturę w 1947 r. Władysława Semkowicza, otrzymał po nim, w drodze ogólnopolskiej ankiety, Katedrę Nauk Pomocniczych Historii na Uniwersytecie Jagiellońskim. W tym samym roku został wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności.

Przez szereg lat łączył Sylwiusz Mikucki profesurę uniwersytecką z pracą w Polskiej Akademii Umiejętności, a z kolei w Polskiej Akademii Nauk, jako samodzielny pracownik naukowy Biblioteki PAN w Krakowie. W 1960 r. został dyrektorem Instytutu Historii UJ, po Janie Dąbrowskim przeniesionym właśnie w stan spoczynku. Pełnił tę funkcję przez dwie kadencje, do 1967 r. W 1961 r. został wybrany dziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego UJ i z kolei na drugą kadencję w 1963 r. Z jej upływem wybrano go w 1965 r. na okres roczny prorektorem UJ. W 1968 r. przeszedł na emeryturę.

W dorobku naukowym Sylwiusza Mikuckiego dają się wyróżnić trzy nurty: heraldyczno-genealogiczny, dy-

plomatyczno-paleograficzny i sfragistyczny. Nurt pierwszy wypłynął i rozwinął się z rozprawy doktorskiej «Barwa w heraldyce średniowiecznej, część I, Herby rycerstwa zachodniego i polskiego» (Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego 9, 1929). Nurt drugi zapoczątkowany został rozprawą habilitacyjną «Badanie autentyczności dokumentu w praktyce kancelarii monarszej i sądów polskich w wiekach średnich» (Rozprawy PAU Wydz. Hist.-Filoz. t. 69 nr 3, Kraków 1934). Nurt trzeci zarysował się w dorobku uczonego dopiero po drugiej wojnie światowej. Nie był przygotowany rozprawami o charakterze analitycznym, ale znalazł od razu dojrzały wyraz w erudycyjnych opracowaniach dziejów sfragistyki europejskiej i polskiej.

Nurt heraldyczno-genealogiczny badań Sylwiusza Mikuckiego wyznaczają, oprócz wspomnianej rozprawy doktorskiej, takie prace jak: «Herb Pomorza polskiego w świetle źródeł, część I, Do czasów Długosza» (Sprawozdania Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Tarnowskich Górach za rok szkolny 1927/28), «W sprawie genezy Orła Polskiego» (Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne 12, 1928–1929), «Heraldyka Piastów śląskich do schyłku XIV w.» (w: Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400, t. III, Kraków 1936, s. 441–552), «Studia nad źródłami heraldyki polskiej. Rękopis nr 15652–56 Biblioteki Królewskiej w Brukseli. Gelre: Wapengedichten en wapenboek» (Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU 52, 1951, nr 2), «Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego» [cz. 1], St. Źródł. 3, 1958, s. 103–123; część 2, Karty 33v, 68v, 69, w: Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane Romanowi Grodeckiemu w 70 rocznicę urodzin, Warszawa 1960, s. 189–203). Praca o herbie Pomorza została ogłoszona wcześniej niż rozprawa doktorska, ale wyrosła z tego samego pnia zainteresowań. Stanowiła ona fragment odgałęzienia badań heraldycznych, zapowiedzianych przez Autora w jego pracy doktorskiej, którą wszak uważał za część pierwszą. Prowadziła w kierunku, który w tych badaniach był czymś nowym, tj. ku heraldyce państwowej i ziemskiej, słabo rozpoznanej i niewystarczająco badanej.

Studia heraldyczne Sylwiusza Mikuckiego uwieńczone zostały wynikami o dużej naukowej wadze. Heraldykę rodów szlacheckich wzbogaciły istotnymi elementami genetycznymi. W zakresie zaś heraldyki państwowej przeciwstawił się pogładowi nauki niemieckiej, interpretującej herb Pomorza Gdańskiego jako wyraz niezależności tej dzielnicy od państwa polskiego, a zarazem dowiódł, iż herb ów powstał w warunkach politycznych wojny trzynastoletniej i wyrażał nie co innego jak właśnie więź z Koroną. Co do genezy orła piastowskiego Mikucki ujawnił rodzime korzenie tego znaku herbowego, jego drogę z dzielnicy krakowskiej, gdzie pojawił się w czasach Leszka Białego, do innych dzielnic polskich, zanim stał się znakiem i symbolem zjednoczonego, suwerennego królestwa. W aspekcie dzielnicy śląskiej uczony wykazał bezzasadność szukania w jej godle wpływów obcych. Do polskich badań heraldycznych wprowadził zachowany w Bibliotece Królewskiej w Brukseli Herbarz Gelrego. Dokonał najpełniejszej w naszej nauce analizy tego zabytku, zawierającego herby polskie, czym wsparł wyniki swoich najwcześniejszych badań symboliki i znaczenia barwy w heraldyce.

Nurt badań dyplomatyczno-paleograficznych Sylwiusza Mikuckiego znalazł swój wyraz w następujących, ważniejszych pracach (oprócz cytowanej już rozprawy habilitacyjnej): «Początki notariatu publicznego w Polsce» (Przegląd Historyczny 14, 1936, z. 1, s. 1–17), «Mianowanie notariuszy publicznych imperiali auctoritate w diecezjach krakowskiej i lwowskiej w wieku XV» (Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby, t. I, Kraków 1938, s. 289–328), «Studia nad najstarszą dyplomatyką ruską, I, Traktaty rusko-bizantyńskie z X wieku» (Pamiętnik Słowiański 3, 1952, s. 106–146, wersja francuska w: Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres nr 7, 1953, s. 1–40).

Szeroki zakres zagadnień przebadanych tu na podstawie źródeł polskich i obcych, w tym także archiwalnych, wzbogacił naszą wiedzę w elementy całkowicie w nauce polskiej nowe. Do dziś zresztą nie odczuwamy potrzeby ich korygowania. W sposób całkiem wyjątkowy przeszły one próbę długiego czasu prawie nie naruszone. Ani praktyki kancelaryjno-sądowe badania autentyczności dokumentu, ani instytucja notariatu publicznego nie stanowiły tu dla Sylwiusza Mikuckiego celu same w sobie. Przez ich pryzmat śledził rolę pisma i jego społeczną funkcję na różnych szczeblach cywilizacyjnego rozwoju, co zresztą uważał za finalny i najważniejszy cel nieinstrumentalnie pojętych badań dyplomatycznych. W ten sposób jego prace dotyczyły samego rdzenia dziejów narodowej kultury i stanowiły składnik najpoważniejszego dorobku naukowego na tym polu. Na szczególną uwagę, w skali nie tylko polskiej, zasługują jego studia nad dyplomatyką ruską X w. czy ściślej – rusko-bizantyńską. Nikt wszak wcześniej nie dostrzegł w najstarszych „dogovorach” Rusi i Bizancjum problemu naukowego, widzianego z perspektywy dziejów dokumentu, a zatem i roli świadectwa pisanego u początków państwowości ruskiej.

Nurt sfragistyczny w zainteresowaniach badawczych Sylwiusza Mikuckiego odnajdujemy w dziele zbiorowym «Sfragistyka» (Warszawa 1960), w którym jako autor figuruje on obok Mariana Gumowskiego i Mariana Haisiga. Opracował tu rozdział wstępny, konstytuujący sfragistykę jako dyscyplinę pomocniczą historii, oraz dwa rozdziały poświęcone kolejno dziejom sfragistyki europejskiej i sfragistyki polskiej. Okazał się tu znawcą przedmiotu głównie w warstwie erudycyjnej, bo – jak już stwierdzono – badań analitycznych w tym zakresie nie prowadził; ale dotrzymał kroku najwybitniejszym specjalistom.

Dorobek naukowy Sylwiusza Mikuckiego nie jest liczebnie duży, jest jednak tematycznie bardzo zwarty i znamionuje się doskonałością warsztatu badawczego, szerokim zakresem problemowym, ważkością stawianych problemów, dużą inwencją w ich rozwiązywaniu, szerokim europejskim horyzontem i kontekstem, w którym komparatystyka wzbogaca twórczo aspekt polski, a wreszcie wielką precyzją myśli i słowa. W czasach, kiedy prowadził i rozwijał swoje badania, był bodaj jedynym w Polsce uczonym, który w zakresie nauk pomocniczych historii sięgał tak szeroko do międzynarodowego kontekstu dziejowego. Wniósł wiele nowych ustaleń i rozwiązań, które pozostały trwałą zdobyczą naszej nauki.

Jerzy Wyrozumski